

ШУШКОВА

Юлія Володимирівна
Shyshkova_yulia@ukr.net

УДК 336.225 (327):658.114

ДРОНСЬКИЙ

Володимир Андрійович

**НАПРЯМИ ТА ІНСТРУМЕНТИ
УДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ
ПОЛІТИКИ ФІНАНСОВО-КРЕДИТНОЇ
ПІДТРИМКИ СУБ'ЄКТІВ МАЛОГО
ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ**к.е.н., доцент, Львівський
національний університет
імені Івана Франка**DIRECTIONS AND INSTRUMENTS FOR
IMPROVEMENT OF THE STATE POLICY
OF FINANCIAL AND CREDIT SUPPORT OF
SMALL BUSINESS ENTERPRISES IN UKRAINE**магістр, Львівський
національний університет
імені Івана Франка

Встановлено, що вітчизняні суб'єкти малого підприємництва мають труднощі та потребують фінансово-кредитної підтримки для власного подальшого поступу. В умовах посткризового відновлення економіки визначальною в процесах фінансово-кредитної підтримки є роль саме держави. У статті визначено напрями удосконалення державної політики фінансово-кредитної підтримки суб'єктів малого підприємництва в Україні. Обґрунтовано обсяги та джерела фінансування малого підприємництва. Розроблено методичні основи квотування обсягів фінансування заходів сприяння розвитку малого підприємництва. Запропоновано механізм надання фондом підтримки малого підприємництва часткової компенсації відсотків за кредитами суб'єктів підприємництва в установах банків.

* * *

Установлено, что отечественные субъекты малого предпринимательства имеют трудности и нуждаются финансово-кредитной поддержки для собственного дальнейшего развития. В условиях посткризисного восстановления экономики определяющей в процессах финансово-кредитной поддержки роль именно государства. В статье определены направления совершенствования государственной политики финансово-кредитной поддержки субъектов малого предпринимательства в Украине. Обоснованно объемы и источники финансирования малого предпринимательства. Разработаны методические основы квотирования объемов финансирования мероприятий содействия развитию малого предпринимательства. Предложен механизм предоставления фондом поддержки малого предпринимательства частичной компенсации процентов по кредитам субъектов предпринимательства в учреждениях банков.

* * *

It is established that domestic small business entities have difficulties and need financial and credit support for their own further development. In a post-crisis economic recovery, the role of the state is crucial to the process of financial and credit support. The purpose of the article is to identify areas and develop tools for improving the state policy of financial and credit support of small business entities in Ukraine. In the article the directions of improvement of the state policy of financial and credit support of small business entities in Ukraine are determined. Volumes and sources of financing of small business are substantiated, among which: funds of regional and local budgets; finances of the state budget of Ukraine, employment centers, state funds for the promotion of entrepreneurship; resources of funds of international technical financial assistance; financial resources of non-state (including associate) institutions of the system of support and promotion of entrepreneurship development, entrepreneurs, and the public. The methodical bases of quotation of financing volumes of measures promoting small business development have been developed. It is proved that in the conditions of post-crisis economic recovery one of the most important elements of financial and credit support of small business entities is the funds for support of small business. The hierarchical structure of the system of institutions (in the composition of local budgets) of the state financial assistance to small business is proposed. The positive effects from the creation and maintenance of a network of small business support funds are substantiated. The basic functions of small business support funds are determined. The mechanism of provision of a small business support fund by partial compensation of interest on loans of subjects of entrepreneurship in banks' establishments has been developed. Summarizing, it should be emphasized that non-bank financial and credit institutions may become additional sources of financial resources in the market economy.

Ключові слова: мале підприємництво, фінансово-кредитна підтримка, державна політика, напрями та інструменти, фонди підтримки малого підприємництва

Ключевые слова: малое предпринимательство, финансово-кредитная поддержка, государственная политика, направления и инструменты, фонды поддержки малого предпринимательства

Keywords: small business, financial and credit support, state policy, directions and instruments, support funds of small business

ВСТУП

Фундаментом конкурентоспроможності й економічного зростання держави виступає мале підприємництво, завдяки якому стає можливим досягнення стратегічних цілей соціально-економічного розвитку як регіонів, так і країни в цілому. Для національного господарства активізація процесів розвитку малого підприємництва сприяє пришвидшенню темпів мо-

дернізації реального сектору економіки та розширенню місткості внутрішнього ринку, розвитку добросовісної конкуренції, розвитку інноваційного підприємництва та збільшення обсягів ВВП, надходжень до Державного та місцевих бюджетів, створенню нових робочих місць та підвищенню рівня доходів населення, уповільненню обсягів трудової міграції активної частини працездатного населення за кордон, посиленню кон-

курентоспроможності і підвищенню соціально-економічної ефективності національного господарства.

Зниження інвестиційної активності, спад виробництва у базових видах економічної діяльності та дестабілізація фінансово-економічної ситуації в умовах військових дій на Донбасі призвели до погіршення фінансових результатів суб'єктів малого підприємництва, поглиблення розриву між підприємствами та фінансово-інвестиційними інституціями, посилення проблем функціонування фінансово-кредитного сектору як чинника забезпечення фінансової безпеки підприємств.

Проблеми вдосконалення державної політики фінансово-кредитної підтримки підприємницького сектору досліджуються у працях таких відомих вітчизняних науковців, як Я. Белінської [1], Є. Боброва [2], З. Варналія [3], Т. Васильціва [3], І. Ломачинської [4], Ю. Ольвінської [5] та ін. Проте ефективність державної політики у цій сфері все ще недостатня. З огляду на багатоаспектність функцій, що виконуються сектором малого підприємництва в національному господарстві, актуалізується завдання підвищення ефективності державної політики фінансово-кредитної підтримки суб'єктів малого підприємництва в Україні.

МЕТОЮ РОБОТИ є визначення напрямів та розроблення інструментів удосконалення державної політики фінансово-кредитної підтримки суб'єктів малого підприємництва в Україні.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

У процесі дослідження використовувалися загальнонаукові та спеціальні методи: абстрактно-логічний – у процесі формування теоретико-практичних узагальнень щодо ефективності державної політики фінансово-кредитної підтримки суб'єктів малого підприємництва; стратегічного управління – під час обґрунтування стратегічних напрямів удосконалення державної політики фінансово-кредитної підтримки суб'єктів малого підприємництва; монографічний – для дослідження інструментарію політики фінансово-кредитної підтримки суб'єктів малого підприємництва.

РЕЗУЛЬТАТИ

Макроекономічні передумови свідчать, що вітчизняні суб'єкти малого підприємництва мають труднощі та потребують фінансово-кредитної підтримки для модернізації та осучаснення виробничих процесів, реалізації інноваційних програм зі зміцнення конкурентоспроможності, здійснення маркетингових досліджень внутрішнього ринку, фінансування заходів з патентної захищеності продукції, експертно-консультаційної підтримки відносно сертифікації продукції, виробничих процесів тощо. Зауважимо, що державна фінансова підтримка і сприяння розвитку малого бізнесу реалізується практично у всіх розвинутих країнах світу, причому її обсяги, звичайно, залежать від стану соціально-економічного розвитку і фінансових можливостей держав, однак вагомою є роль в цих процесах саме держави.

У компетенції держави щодо фінансово-кредитної підтримки суб'єктів малого підприємництва лежить вирішення наступних завдань: покращення інституційно-правового базису фінансово-економічної підтримки суб'єктів малого підприємництва; розробка державної, регіональних і галузевих програм фінансово-інвести-

ційного забезпечення суб'єктів малого підприємництва; розширення бюджетно-фінансової підтримки та становлення її інфраструктури; ефективне використання фінансових можливостей від співпраці України та ЄС.

Головним суб'єктом реалізації фінансово-кредитної підтримки суб'єктів малого підприємництва є органи державного управління та місцевого самоврядування, державні (державно-комунальні чи комунальні) та недержавні установи фінансово-кредитного сприяння бізнесу, асоціативні підприємницькі об'єднання, підприємства та організації фінансово-кредитного, страхового ринку, суб'єкти підприємницької діяльності, представники ЗМІ, громадськості.

Водночас важливими аспектами фінансово-кредитної підтримки суб'єктів малого підприємництва залишаються обґрунтування обсягів та джерел фінансування, а також механізму контролю реалізації фінансово-кредитної підтримки та безпосередньо заходів. Щодо першого, то, вважаємо, що існує не менше 4-х джерел фінансування державної політики у досліджуваній сфері: кошти регіонального та місцевих бюджетів (причому кошти виділяються на поворотній основі, що в подальшому сприяє їх капіталізації); кошти державного бюджету України, центрів зайнятості, державних фондів сприяння підприємству; ресурси фондів міжнародної технічної фінансової допомоги; фінансові ресурси недержавних (в тому числі асоціативних) інституцій системи підтримки та сприяння розвитку бізнесу, підприємців, громадськості.

Зрозуміло, що найбільшою у контексті фінансування заходів повинна бути роль регіонального та місцевих бюджетів, оскільки, на нашу думку, місцеві органи державного управління є основним суб'єктом системи розвитку та гарантування фінансово-кредитної підтримки суб'єктів малого підприємництва. Водночас, проблема визначення обсягів цільового фінансування з місцевих бюджетів залишається на сьогодні в Україні не вирішеною. Тобто обсяги фінансових ресурсів, які виділяються в Україні з місцевих бюджетів на виконання заходів сприяння розвитку підприємництва є необґрунтованими, плануються за залишковим принципом та, як правило, залишаються мізерними.

Вважаємо, що визріла потреба у загальнодержавному законодавчому закріпленні квоти фінансування заходів удосконалення державної політики фінансово-кредитної підтримки суб'єктів малого підприємництва на місцевому рівні. Разом з тим, зрозуміло, що останнє є компетенцією органів місцевого самоврядування, проте згідно п.4 Положення про Міністерство фінансів України, Міністерство фінансів України відповідно до покладених на нього завдань визначає основні організаційно-методичні засади бюджетного планування в Україні, розробляє та доводить інструкції з підготовки бюджетних запитів, здійснює методичне керівництво з питань складання та виконання бюджету. Крім того, Державний комітет України з питань регуляторної політики та підприємництва може внести квотування обсягів місцевого фінансування програм підтримки малого підприємництва через відповідні методичні вказівки стосовно розробки цих документів, а також контролювати його дотримання при наданні експертного оцінки відповідних програм.

На нашу думку, методичні основи квотування об-

сягів фінансування заходів сприяння розвитку малого підприємництва мають базуватися на системі таких обмежень:

$$\begin{cases} S \geq 0,01 \times D \\ S \leq B \\ S = S_{\text{заг}} - S_{\text{ін}} \end{cases}, \quad (1)$$

де S – обсяг фінансових ресурсів, які планується виділити з місцевого бюджету на фінансування заходів сприяння розвитку малого підприємництва у плановому періоді, грн; $S_{\text{заг}}$ – загальний обсяг фінансових ресурсів, які виділяються на фінансування заходів сприяння розвитку малого підприємництва у плановому періоді, грн; $S_{\text{ін}}$ – обсяг фінансових ресурсів, які виділяються суб'єктами інфраструктури підприємництва на фінансування заходів сприяння розвитку малого підприємництва у плановому періоді, грн; D – очікувані обсяги податкових надходжень від суб'єктів підприємництва до місцевого бюджету, грн; B – загальна сума бюджетної заявки суб'єктів системи підтримки малого підприємництва на плановий період, грн.

У запропонованому підході пропонується виділяти на державну фінансову підтримку малого підприємництва не менше 1 % від обсягів податкових надходжень від суб'єктів підприємництва до місцевого бюджету. Зауважимо, що схожі підходи вже досить успішно практикуються в Україні. Так, у Івано-Франківській області рішенням місцевої влади встановлено, що розмір фінансування заходів програми підтримки малого підприємництва становить не менше 0,5 % річних доходів місцевих бюджетів.

Стосовно фінансових ресурсів фондів міжнародної технічної фінансової допомоги, недержавних (в тому числі асоціативних) інституцій системи підтримки та сприяння розвитку підприємництва, підприємців та громадськості, то, вважаємо, що місцевим органам влади потрібно проводити просвітницьку діяльність та напрацювати механізми (обов'язково з позитивним економічним та соціальним ефектом для суспільства і підприємницького середовища регіону) залучення і використання коштів. Йде мова про залучення грантових програм ЄС: Horizon2020 (фінансування науково-дослідних проектів з розвитку малого та середнього підприємництва), Competiveness of Small and Medium Enterprises (програма для підвищення рівня конкурентоспроможності МСП, доступ на нові ринки, збереження стійкості компаній в умовах конкуренції, розвиток підприємницької культури), LIFE (програма в сфері охорони навколишнього середовища), Pericles 2020 (проекти з обміну фахівців), Poland-Belarus-Ukraine Programme, Hungary-Slovakia-Romania-Ukraine Programme, Romania-Ukraine Programme, Black Sea Programme (трансграничні програми спрямовані на розбудову співпраці між суміжними кордонами країн-учасниць).

В умовах посткризового відновлення економіки одним із найважливіших елементів фінансово-кредитної підтримки суб'єктів малого підприємництва є фонди підтримки малого підприємництва, функціонування яких спрямоване на надання фінансової допомоги малим підприємствам, які не повністю відповідають критеріям кредитних організацій, зокрема, наявність кредитної історії, необхідні обсяги руху гро-

шових коштів та реалізації продукції, баланс ліквідності, наявність прибутків і визначений термін діяльності підприємства. При цьому, фонди залежно від реального стану справ у позичальника можуть надавати відстрочку або змінювати умови погашення позики без необхідності додатково резервувати кошти, що змушені робити в таких випадках кредитні організації. Також важливою функцією фондів є здійснення правового і інформаційного консультування позичальників, що не завжди практикується кредитними організаціями.

Додамо, що система інституцій фінансового сприяння розвитку малого підприємництва має передбачати ієрархічну структуру, наведену на рис. 1. Створення такої системи інституцій має стати важливим кроком в системі заходів розвитку малого підприємництва в Україні, що дозволить отримати соціально-економічний ефект у вигляді суттєвого збільшення кількості діючих малих підприємств, зайнятості на них, обсягів господарської діяльності та відрахувань до місцевих бюджетів.

Зазначимо, що витрати на створення та утримання мережі фондів підтримки малого підприємництва є порівняно невеликими, проте позитивний ефект передбачає: по-перше, створення виключно законного механізму надання фінансово-кредитного сприяння підприємству; по-друге, посилення рівня прозорості та контрольованості коштів, які витрачаються на фінансово-кредитне сприяння бізнесу; по-третє, уможливлення реалізації проектів залучення фінансових ресурсів міжнародних організацій технічної фінансової допомоги та з центрального бюджету України; по-четверте, надання додаткових (крім фінансових) послуг суб'єктам підприємництва; по-п'яте, за умови ефективної діяльності накопичення фінансового потенціалу розвитку малого підприємництва та фінансової системи регіону загалом; по-шосте, поява нових можливостей фінансово-кредитного сприяння розвитку малого підприємництва (забезпечення пільгового кредитування через уповноважений банк, часткове відшкодування відсотків за комерційними кредитами, реалізація програм мікрокредитування, впровадження механізму гарантування кредитів тощо), які з'являються завдяки утворенню державного оператора у сфері розвитку підприємництва; по-сьоме, створення нових робочих місць, освоєння інноваційних проектів, використання місцевих сировинних ресурсів тощо (оскільки така націленість проектів є критерієм діяльності фондів підтримки підприємництва); по-восьме, створення можливості координації між районами та містами області щодо реалізації програм підтримки малого підприємництва та забезпечення кооперації (фінансової, організаційної) при здійсненні заходів цих програм; по-дев'яте, усунення відставання більшості регіонів України у інституційній складовій розвитку малого підприємництва, оскільки регіональні фонди створені та ефективно функціонують у більшості областей України; по-десяте, популяризація органів державного управління, які надають реальне (а не за залишковим принципом) сприяння розвитку малого підприємництва.

Крім того, основними функціями фондів підтримки малого підприємництва є: реалізація державної політики у сфері розвитку та фінансово-кредитної підтримки малого підприємництва на регіональному рівні; ви-

конання заходів національної, обласної та місцевих програм розвитку малого підприємництва; підвищення ефективності використання ресурсного потенціалу регіону (зокрема фінансових ресурсів, які виділяються на підтримку підприємництва); підвищення інформаційної обізнаності, надання бізнес-консультацій, інформаційно-довідкової, навчально-освітньої та ресурсної

підтримки суб'єктам бізнесу; сприяння розвитку інфраструктури сприяння підприємництва. Практичні механізми реалізації окремих програм фінансово-кредитного сприяння суб'єктам підприємництва через фонди підтримки малого підприємництва представлено на рис. 2.

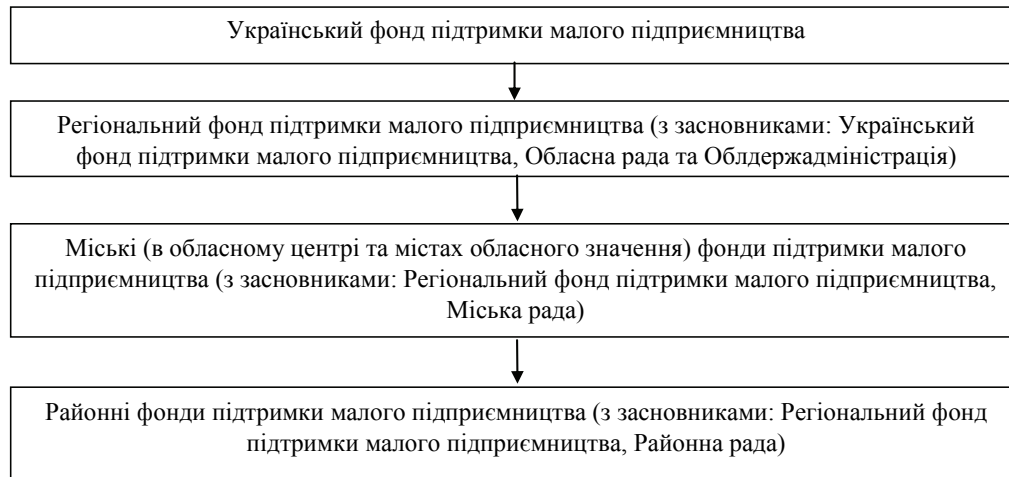

Рис. 1. Ієрархічна структура системи інституцій (у складі місцевих бюджетів) державного фінансового сприяння малому підприємству

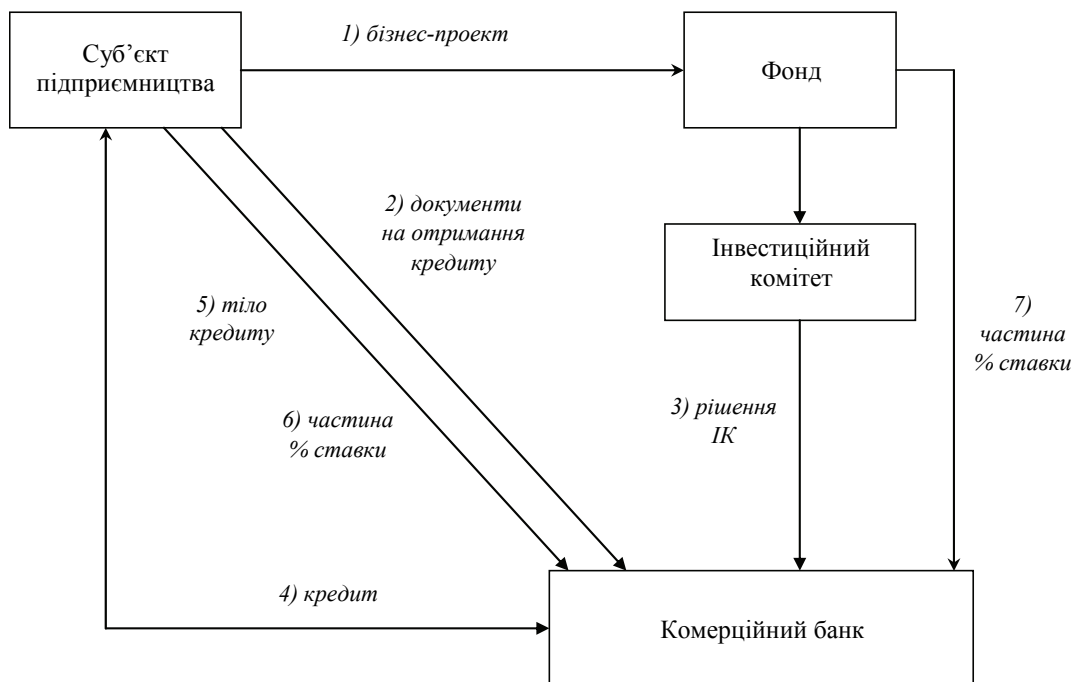

Рис. 2. Механізм надання фондом підтримки малого підприємництва часткової компенсації відсотків за кредитами суб'єктів підприємництва в установах банків

Особливо важливим аспектом вказаного є високий рівень прозорості та контрольованості коштів, що виділятимуться. Цьому сприяють напрацьовані у багатьох регіонах України механізми наглядових рад та інвестиційних комісій фондів підтримки підприємництва. Функція останніх полягає в прийнятті рішення щодо конкретних проектів суб'єктів бізнесу, яким надається

фінансова підтримка, а також обсягів та всіх фінансових деталей фінансування. При цьому прозорість та контрольованість витрат гарантується через те, що в інвестиційні комісії, як правило, входять: керівник фонду, представники профільних органів влади і місцевого самоврядування, асоціативних підприємницьких організацій та фінансових організацій.

Потрібно зазначити, що описані вище функції можуть виконувати й недержавні організації фінансово-кредитного сприяння. Проте, на нашу думку, очевидно, що, чинник неприбутковості, а також потреба у виділенні на вказані цілі достатньо великих обсягів фінансових ресурсів з дуже низьким рівнем прибутковості та тривалим строком повернення, практично унеможливує стимули до їх створення недержавними інституціями.

Більшість просвітницьких, а також функцій контролю реалізації державними суб'єктами політики фінансово-кредитної підтримки суб'єктів малого підприємництва, розробки більш ефективних механізмів та засобів покладемо на асоціативні підприємницькі об'єднання та організації, безпосередньо підприємства та організації фінансово-кредитного, страхового ринку, суб'єктів підприємницької діяльності, представників ЗМІ та громадськість.

Крім того, усвідомлюючи, що наслідком розвитку ефективної державної політики фінансово-кредитної підтримки суб'єктів малого підприємництва має стати зміцнення фінансових позицій та розвиток безпосередньо підприємств, важливою функцією безпосередньо суб'єктів підприємництва щодо покращення їх фінансового забезпечення має бути широке використання підприємствами переваг заходів, які реалізуються в рамках програм фінансово-кредитної підтримки суб'єктів малого підприємництва; створення на підприємствах служб фінансового ризик-менеджменту; впровадження нових методів оцінки фінансових ризиків, моніторингу фінансового стану та ліквідності підприємств, галузі, сектора економіки; активізація довгострокового стратегічного партнерства суб'єктів підприємництва та банківського сектора.

ВИСНОВКИ

Узагальнюючи, слід наголосити, що державна політика фінансово-кредитної підтримки суб'єктів малого підприємництва України функціонує недостатньо ефективно та не реалізує багатьох своїх базових функцій у підтриманні і забезпеченні належного поступу малого підприємництва та виконанні ним соціальних завдань і гарантій, що актуалізує завдання підвищення ефективності державної політики фінансово-кредитної підтримки суб'єктів малого підприємництва в Україні. Першочергово необхідним є запровадження на законодавчому рівні практики квотування обсягів державного фінансового сприяння розвитку підприємництва. В умовах ускладненого доступу до банківських ресурсів одним із найважливіших інструментів фінансово-кредитної підтримки суб'єктів малого підприємництва є фонди підтримки малого підприємництва,

які забезпечують соціально-економічний ефект у вигляді суттєвого збільшення кількості діючих малих підприємств, зайнятості на них, обсягів господарської діяльності та відрхувань до місцевих бюджетів. Засобом контролю ефективності виділених фінансових ресурсів та реалізованих заходів є механізм моніторингу фінансово-кредитної підтримки суб'єктів малого підприємництва, який базується на оцінці забезпечення найбільш важливих якісних та кількісних показників захищеності інтересів суб'єктів підприємництва у фінансовій сфері.

Подальші дослідження в аналізованій сфері доцільно зосередити на здійсненні аналізу функціонування небанківських фінансово-кредитних інституцій, які можуть стати додатковими джерелами фінансово-кредитної підтримки суб'єктів малого підприємництва.

Список використаних джерел

1. Белінська Я.В. Інструменти активізації кредитування підприємництва в умовах економічної депресії. URL: <http://www.niss.gov.ua/articles/348/>.
2. Бобров Є.А. Сучасний стані перспективи розвитку кредитування малого бізнесу. *Фінанси України*. 2004. № 1. С. 103-108.
3. Варналій З.С., Васильців Т.Г., Покришка Д.С. Пріоритети вдосконалення державної політики розвитку малого підприємництва в Україні. *Стратегічні пріоритети*. 2014. № 2 (31). С. 49-54.
4. Ломачинська І.А. Формування джерел фінансового забезпечення розвитку суб'єктів малого підприємництва. *Вісник ОНУ ім. І.І. Мечникова*. 2012. № 3-4. С. 37-43.
5. Ольвінська Ю.О. Напрями удосконалення механізму сприяння розвитку суб'єктів малого підприємництва. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2015. № 3. С. 117-123.

References

1. Belinskaya Ya.V. Instruments for boosting business lending in conditions of economic depression. URL: <http://www.niss.gov.ua/articles/348/> (in Ukrainian).
2. Bobrov Ye.A. The current state of development prospects for small business lending. *Finance of Ukraine*. 2004. № 1. pp. 103-108 (in Ukrainian).
3. Varnaliy Z.S., Vasiltsiv T.H., Pokryshka D.S. Priorities for improving the state policy of small business development in Ukraine. *Strategic priorities*. 2014. №. 2 (31). pp. 49-54 (in Ukrainian).
4. Lomachynska I.A. Formation of sources of financial support for the development of small business entities. *Bulletin of ONU named I.I. Mechnikov*. 2012. № 3-4. pp. 37-43 (in Ukrainian).
5. Olvinskaya Yu.O. Areas of improvement of the mechanism for promoting the development of small business entities. *Formation of market relations in Ukraine*. 2015. №. 3. pp. 117-123 (in Ukrainian).